

Висновок № 44

Щодо висвітлення теми грантоотримувачів (фонду «Відродження» та ін.) в ефірі телеканалу ЗІК (ТОВ «ТРК “Нові комунікації”») 13 листопада 2020 р.

м. Київ

«21» грудня 2020 р.

I. Обставини справи

1. До Незалежної медійної ради 12 листопада 2020 року надійшло звернення виконавчої директорки Інституту масової інформації Оксани Романюк щодо анонсування **в ефірі телеканалу ЗІК телемарафону «Реванш соросоятні»** з проханням розглянути відповідний контент і надати висновок щодо наявності або відсутності порушень професійних журналістських стандартів з боку телеканалу **ЗІК**, поширення мови ворожнечі та маніпуляцій.

2. 1 грудня 2020 року Незалежна медійна рада, керуючись пунктом 12 Положення про Незалежну медійну раду, визнала звернення в цій справі прийнятним з огляду на велику суспільну значущість цього питання (подібний контент уже фігурував на зазначеному телеканалі, й НМР були зафіксовані порушення).

3. У вранішньому ефірі каналу ЗІК (о 8:37) 13 листопада 2020 року було подано сюжет про Джорджа Сороса, в якому зазначалося про його вплив на українську владу та нібито формування «армії власних прихильників» мало не в кожній країні світу; було згадано, що мільярдер народився в єврейській сім'ї 1930 року в Будапешті. Що «стрімке збагачення Сорос поєднує з благодійністю», а більша частина його активів нібито є надбанням мережі фондів «Відкрите суспільство». Вказується, що через мережу власних фондів Дж. Сорос фінансує різноманітні проекти в країнах, що розвиваються. Але надалі з посиланням на «критиків мільярдера» подано звинувачення його в корисливих мотивах та комерційних інтересах і наводиться лише пряма мова екснардепа Ігоря Мосійчука з критикою Дж. Сороса. Після цього фокус уваги зміщується на т.зв. соросят, які, як було сказано, зрештою «залишають зручні крісла», але наслідки їхньої діяльності нібито «пожинають» інші покоління.

О 10:25 подається сюжет про пікетування дому голови Конституційного Суду України Олександра Тупицького антикорупційними активістами. Одна з ведучих подає підводку: «Тиск на суди, призначення “своїх” у керівництво стратегічно важливих держкомпаній та шантаж грошима МВФ: як західні, так би мовити,

партнери досягають своїх корисливих мотивів в Україні — дивимося далі в сюжеті». У самому сюжеті зазначається, що українські антикорупційні активісти «взялися за старе», хоча переможець американських виборів Джо Байден ще «не встиг перевезти в Білий дім усіх своїх собак»: палили фаєри, «штотвхалися», «погрожували» під будинком «родичів» О. Тупицького. Розповідається про «стурбованість західних посольств та активізацію пов'язаних з ними структур» через скасування антикорупційних норм КСУ. Демонструється декоративна шибениця, яку активісти привезли під будинок голови КСУ і яку голова ГО «Центр протидії корупції» Віталій Шабунін назвав «артоб'єктом» (цитата), проте водночас диктор з посиланням на анонімних правників додає, що це можна розцінювати як погрозу судді згідно з Кримінальним кодексом. «Але це не зупиняє “соросят” та кураторів. Антикорупційні норми не відповідали українським нормам, але дозволяли Заходу тримати на гачку наших чиновників і депутатів через антикорупційні органи, створені начебто в рамках співпраці з МВФ. Саме з цієї причини, а не заради “посадок”, яких немає, активісти влаштували цькування суддів», — ідеться в цьому сюжеті. Далі стверджується, що на вимогу Заходу Україна повернула «захмарні зарплати» членам наглядових рад і правлінь держкомпаній, «серед яких — західні наглядачі та учні Сороса», що отримують «мільйони» з наших податків, хоча «траншу досі нема».

О 12:19 одна з ведучих зазначає: «Вони роздають поради уряду і президенту, отримують космічні зарплати й мітять у кабінети. Як почувуються представники групи Дж. Сороса в Україні й чого від них чекати після ротації в Білому домі?» Після цього подано сюжет, у якому йдеться про можливі кадрові зміни в українській владі після зміни влади в США: експрем'єр Олексій Гончарук поїхав до Штатів, а ексміністр економіки Тимофій Милованов і далі фігурує в ЗМІ — «пропонує надрукувати гроші й роздати бізнесу». Далі зазначається, що, крім економістів-реформаторів, «подарунком» від Сороса є антикорупційні активісти, «раніше ніким не знані» (демонструються кадри з В. Шабуніним). Потім знову ж згадується про членів наглядових рад, більшість із яких нібито «рекомендовані західними друзями» і яким «нещодавно повернули космічні зарплати по кілька сотень тисяч на місяць» (демонструються кадри з колишнім народним депутатом, членом Наглядової ради Укрзалізниці Сергієм Лещенком). На завершення зазначається, що ті ж обличчя можуть з'явитися в урядових кабінетах. Після цього сюжету в ефір з ведучими виводиться Анатолій Шарій (титрований як лідер Партії Шарія), якому пропонують оцінити зміни в американській політиці.

Після завершення ввімкнення з А. Шарієм одна з ведучих зазначає: «Пора долучати до нашого ефіру Катерину Барчик — про те, хто впустив слизького мільярдера до України, та про головних т.зв. західних друзів, які сіли в чиновницьких кріслах». Сюжет К. Барчик полягає в тому, що вона в студії на тлі великого екрана озвучує текст, який, вочевидь, був наперед заготовлений (ведуча кілька разів збивається під час сюжету).

[Розповідь](#) К. Барчик (12:30) починається з твердження про те, що «в нас уже давно є свій хазяїн», впливовіший за олігархів, корупціонерів і бандитів із 90-х років — людина, що пустила корені й «живить усі гілки влади». Водночас наводиться

фрагмент відео зі словами представника політсили «Опозиційна платформа — За життя» Вадима Рабіновича про те, що 80% людей, які ухвалюють рішення в Україні, є «людьми Сороса». Далі — відео з цитатою народного депутата Олександра Дубніського: «Соросята — как раковая опухоль, которая возникла где-то в середине 90-х».

К.Барчик продовжує: «Поки одні переживають кризу чи фінансовий крах, Сорос злітає». Вона стверджує, що останнього часто звинувачують у втручанні в справи інших країн (без уточнення, хто саме звинувачує), «а він таки втручається, щоби заробити... Всі найвигідніші угоди Сороса — нечесні». Нібито в 90-х роках він «поставив на коліна» економіку Британії; фактично звинувачується «фонд Сороса» в спекуляціях з цінними паперами. «[Поставив] на коліна Гонконг, Малайзію та Таїланд; був час, коли махінації Сороса підкосили економіку Японії, Південної Кореї, Філіппін, Бразилії та ще й Росії. А ще він причетний до повного падіння економіки Аргентини». Стверджується, що мільярдер почав вкладати зароблені на «махінаціях» гроші на перспективу й заснував фонд «Відродження». Діяльність Дж. Сороса пов'язується з подальшими позиками країн у Міжнародного валютного фонду.

Наводяться приклади Угорщини, Білорусі, РФ, де припинили роботу структур мільярдера. На противагу наводиться приклад України, оскільки тут фонд «Відродження» працює. З одного боку, щодо діяльності фонду вжито слово «благодійність», але далі наводиться цитата з одного з блогів сайту «Українська правда» (без зазначення конкретного автора) щодо того, що діяльність Сороса в певній країні збігається з початком економічних криз.

Також цитуємо: «Хто платить, той замовляє музику: 18 000 проєктів фінансує Сорос в Україні... За 30 років Сорос в Україні пустив коріння на основні гілки влади. Американець вливає гроші в українські ЗМІ — підсів на “кормушку” портал “Наші гроші”». Наводяться приклади висвітлюваної порталом тематики, після цього згадуються «СтопФейк», «Трансперенсі Інтернешнл», «Дозорро», «Прозорі міста», “«СтейтВоч», ЦПК як такі, що отримують гроші від нього.

Стверджується, що «люди, які живуть за гроші американця», допомагали створювати НАБУ й розробити новий антикорупційний Закон — «декларації придумали саме вони». Також було подане твердження про «фінансування Соросом» освіти в Україні: мовляв, у 90-х понаписували та відредагували підручники, як і ЗНО, яке нібито проводять «за гроші американського фінансиста». «Знаменита Уляна Супрун не соромилася брати гроші Сороса на скандальну реформу охорони здоров'я, через яку, зокрема, зменшують фінансування на медицину. Отож смокче фінансові груди Джорджа Сороса ледь не вся Україна», — стверджує К. Барчик.

Нинішня влада України порівнюється з попередньою, нібито й зараз є багато посадовців із закордонними зв'язками, а іноземці «заполонили владу в Україні». Їх начебто найбільше в наглядових радах: Шевкі Аджунер, Андерс Ослунд, Крістіан Кун, Андреас Мат'є, Адомас Азуолас Аудіцкас, і їм платять по «пів мільйона гривень щомісяця» за кошт наших податків. Водночас як приклад наводиться відео

вагона з дахом, що протікає, а посадовці Укрзалізниці, як стверджується, привласнюють гроші та «ховають по холодильниках». «Соросятами в Україні називають людей, що хоч якось причетні до фонду американця Дж. Сороса. Зеленський найбільше привів таких до влади», — йшлося в сюжеті.

Наводяться як приклади «соросят»: колишній прем'єр-міністр України Олексій Гончарук (нібито Офіс ефективного регулювання існував «за соросівський рахунок»), демонструються архівні кадри з акції обдурених у будівельних аферах інвесторів, де О. Гончарук виступав спікером, а саму акцію пані Барчик називає «проплаченою», «пробув на посаді трохи більш як пів року, а шкоди наробив як за декілька: зріс держборг, неефективне розподілення грошей, висока комуналка... розширив дірку в бюджеті — понад 80 млрд грн»; далі наводиться цитата колишнього міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України Т. Милованова, нібито він не приховує, що є «дебілом», водночас ця цитата подається як його серйозне, а не жартівливе твердження. Згадується про його значні заробітки в США, після яких він начебто скаржився на «малу» міністерську зарплатню в 30 000 грн, але стверджується, що, коли «йому заплатили» понад 230 000 грн, «експерти» (неназвані) розцінили це як передплату за відкриття ринку землі. Загалом багатьох т. зв. соросят ведуча пов'язує саме зі Сполученими Штатами. Згадується і про колишнього міністра культури, молоді та спорту України Володимира Бородянського, який керував телеканалами Віктора Пінчука, названого ведучою «давнім партнером» Демократичної партії США. Далі згадується «виписування» В. Бородянським для себе та своїх заступників зарплатні в 100 000 грн та ініціювання з його боку «диктаторського» законопроекту про медіа. Наступним фігурує міністр юстиції України Денис Малюська, який критикується за ініціювання ремонту СІЗО на протигагу боротьбі зі знуцаннями з в'язнів, якій нібито не приділяється увага. Потім настала черга ексміністра енергетики та захисту довкілля України Олексія Оржеля, ексміністра освіти і науки України Ганни Новосад («була стипендіаткою фонду “Відкрите суспільство Сороса”»).

Серед депутатів-«соросят» згадуються «гарна жінка Роксолана Підласа», яку наче запідозрили (без уточнення, хто саме) в лобюванні інтересів виробників касових апаратів («вирішила написати законопроект про тотальне введення кас, а раніше отримала 540 000 грн від розробника програмного забезпечення касових апаратів», що впливає з її декларації), Олена Шуляк («з Гончаруком співпрацювала в Офісі ефективного регулювання», нібито фінансованому Соросом; «вона є представницею Сороса в керівництві фракції “Слуги народу”, в цьому її звинуватив нардеп О. Дубінський»).

Ексміністр економічного розвитку і торгівлі України (2014–2016), колишній керівник Укроборонпрому Айварас Абромавичус, якого «приписують до Сороса», звинувачується в наявності в нього подвійного громадянства та протягуванні своїх людей на посади, отриманні «півмільйонної зарплати». Наступний у черзі — колишній генеральний прокурор Руслан Рябошапка, який на «плівках Трампа» фігурує як «стовідсоткова людина Зеленського» Журналісти (без уточнення, хто саме) «розшукали в нього будинок у Франції, що належить дружині ексгенпрокурора, а діти його — громадяни Франції». Перелічуються «соросята» в

наглядних радах: Сергій Лещенко, «слизька людина» і «корупціонер» (звинувачення від неназваних «колишніх посадовців Укрзалізниці»), «бредун», стверджується, нібито бізнесмени платили йому мільйони за лобіювання законопроектів за часів його депутатства, «купив квартиру в столиці за 7 500 000»; Мустафа Найєм, який «не має досвіду» для роботи в Укроборонпромі.

Стверджується про нібито нещодавню зустріч «соросят» за одним столом, серед учасників якої вказуються: Андрій Коболев, Денис Малюська, Олег Чурій, Юлія Ковалів, Уляна Супрун. Зустріч нібито відбулася в ресторані бізнес-партнера Томаша Фіали, «який так само представляє інтереси американського мільярдера». На завершення ведуча зазначає з посиланням на О. Дубінського, що критерієм зарахування до «соросят» є підтримка кредитів від МВФ.

II. Регулювання

1. Конституція України

«Стаття 34. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір.

Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету й неупередженості правосуддя».

2. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини)

«Стаття 10. Свобода вираження поглядів

1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду».

«Стаття 14. Заборона дискримінації»

Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою — статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою».

3. Закон України «Про телебачення і радіомовлення»

«Стаття 6. Неприпустимість зловживання свободою діяльності телерадіоорганізацій»

[...]

2. Не допускається використання телерадіоорганізацій для:

[...]

пропаганди винятковості, зверхності або неповноцінності осіб за ознаками їх релігійних переконань, ідеології, належності до тієї чи іншої нації або раси, фізичного або майнового стану, соціального походження;

[...]

поширення інформації, яка порушує законні права та інтереси фізичних і юридичних осіб, посягає на честь і гідність особи».

«Стаття 59. 1. Телерадіоорганізація зобов'язана:

[...]

в) поширювати об'єктивну інформацію».

[...]

«Стаття 60. 1. Творчий працівник телерадіоорганізації зобов'язаний:

[...]

б) перевіряти достовірність одержаної ним інформації;

[...]

г) виконувати інші вимоги, які випливають із цього Закону і статуту телерадіоорганізації та укладеного ним з телерадіоорганізацією трудового договору».

4. Кодекс етики українського журналіста (у новій редакції)

«2. Служіння інтересам влади чи засновників, а не суспільства, є порушенням етики журналіста.

6. Повага до права громадськості на повну та об'єктивну інформацію про факти та події є найпершим обов'язком журналіста. Журналісти та редактори повинні здійснювати кроки для перевірки автентичності усіх повідомлень, відео- та аудіоматеріалів, отриманих від представників загалу, фрилансерів, пресслужб та інших джерел.

9. Факти, судження та припущення мають бути чітко відокремлені одне від одного. Неприпустимим є розповсюдження інформації, що містить упередженість чи необґрунтовані звинувачення.

10. Точки зору опонентів, в тому числі тих, хто став об'єктом журналістської критики, мають бути представлені збалансовано. Так само мають бути подані оцінки незалежних експертів.

15. Ніхто не може бути дискримінований через свою стать, мову, расу, релігію, національне, регіональне чи соціальне походження або політичні уподобання...»

5. Резолюція ПАРЄ 1003 (1993) «Про етичні принципи журналістики»

«1. На додаток до законних прав і обов'язків, викладених у відповідних правових нормах, ЗМІ мають моральну відповідальність перед громадянами й суспільством, що слід підкреслити саме зараз, коли інформація та комунікація відіграють дуже важливу роль у формуванні особистих позицій громадян і в розвитку суспільства та демократичного життя.

2. Професія журналіста передбачає права й обов'язки, свободи та відповідальність.

[...]

4. Поширення повідомлень має базуватися на принципі достовірності, що забезпечується відповідними засобами перевірки й доказів, а також на неупередженості подання, опису й розповіді...

[...]

21. ...Журналістика не повинна змінювати правдиву й неупереджену інформацію або чесні думки, використовувати їх на користь ЗМІ, намагаючись створити чи сформулювати громадську думку, оскільки законність журналістики ґрунтується на ефективній повазі до основоположного права громадян на інформацію як складовій поваги демократичних цінностей. Тому журналістика, пов'язана із законними розслідуваннями, обмежується достовірністю й чесністю інформації та думок і є несумісною з журналістськими кампаніями, що проводяться на підставі заздальгідь випрацюваних позицій і спеціальних інтересів».

6. Додаток до Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № R (97)20 «Про «мову ворожнечі»» («Сфера дії») від 30 жовтня 1997 року

«...мова ворожнечі тлумачиться як усі форми самовираження, які включають поширення, підбурення, сприяння або виправдання расової ненависті, ксенофобії, антисемітизму чи інших видів ненависті на ґрунті нетерпимості, у тому числі: вислови нетерпимості в формі радикального націоналізму та етноцентризму, дискримінації та ворожості щодо меншин, мігрантів і людей з числа іммігрантів».

7. Редакційний статут телекомпанії ТОВ «Телерадіокомпанія “Нові комунікації”»

«РОЗДІЛ I. ТЕЛЕРАДІООРГАНІЗАЦІЯ, ТВОРЧИЙ КОЛЕКТИВ, ЇХ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ

4. Права та обов'язки Товариства

[...]

4.2. Обов'язки Товариства:

[...]

— поширювати об'єктивну інформацію...

РОЗДІЛ III. РЕДАКЦІЙНІ ЦІННОСТІ

6. Основні редакційні цінності та принципи

[...]

6.6. Основні принципи інформаційної діяльності Товариства:

Правдивість і точність. Точність має більше значення, ніж швидкість. Інформаційний продукт Товариства має ґрунтуватися на надійних джерелах, твердих доказах, ретельній перевірці і подаватися зрозумілою і точною мовою. Телерадіожурналісти мають бути чесні та відверті щодо того, що їм невідомо, і уникати необґрунтованих припущень. Товариство у своїй інформаційній діяльності прагне бути точним і правдиво висвітлювати події.

[...]

Безсторонність і багатоманітність думок. Товариство прагне бути об'єктивним і безстороннім у своєму підході до предмета, відображати всі значні думки через дослідження діапазону і конфліктів різних точок зору. Там, де це доречно, телерадіожурналісти можуть надавати професійні судження, але ніколи не підтримуватимуть окрему думку щодо суперечливих питань публічної політики або щодо політичних, економічних, комерційних, трудових та інших конфліктів або суперечностей.

Редакційна чесність і незалежність. Товариство та телерадіожурналісти незалежні від інтересів як держави, так і різних партій. Аудиторія Телерадіоорганізації може бути впевненою в тому, що на рішення творчого колективу не впливають політичний чи комерційний тиск або будь-які особисті інтереси.

[...]

РОЗДІЛ IV. ВИМОГИ ДО СТВОРЕННЯ ТА ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ

7. Загальні вимоги

7.1. При виготовленні програм та передач (інформації), їх поширенні, наданні інформаційних послуг Товариство та телерадіожурналісти діють у суворій відповідності до журналістських стандартів точності, достовірності, оперативності, повноти, неупередженості, збалансованості та відокремлення фактів від коментарів, авторських суджень і припущень.

[...]

8. Основні вимоги до забезпечення точності, об'єктивності, неупередженості та збалансованості інформації

8.1. Інформація про факти, яка поширюється Товариством, має точно відповідати реальним подіям чи даним та бути об'єктивною...

8.2. Умисне перекручення чи спотворення фактів є неприпустимим так само, як і маніпулювання фактами (неповний виклад, замовчування, невиправданий наголос, псевдосенсаційність тощо).

[...]

8.11. Телерадіожурналісти мають неупереджено та безсторонньо висвітлювати спірні теми у випусках новин та інших передачах. Телерадіожурналісти не мають права висловлювати власні думки припущення, окрім авторських передач, де, у свою чергу, вони мають бути чітко відокремлені від фактів.

[...]

8.14. Товариство сприяє інформаційному плюралізму, висвітлюючи усі суспільно важливі події та надаючи можливість для оприлюднення повного спектра політичних, соціальних, культурних, національних і релігійних поглядів, наявних у суспільстві; також допомагає встановленню ідеологічної різноманітності, за якої жодна ідеологія не може визнаватись державною, пануючою, обов'язковою або єдино можливою.

8.15. Телерадіожурналісти мають прагнути представляти різні точки зору одразу в межах одного сюжету чи випуску новин, інформаційних і аналітичних програм. У разі, якщо неможливо оперативно взяти коментар однієї зі сторін, щоб представити її точку зору в межах одного сюжету чи випуску, необхідно докласти зусиль для того, щоб викласти цю точку зору. У цьому випадку обов'язково слід загострювати

увагу на тому, що є різні точки зору з відповідного питання, а також повідомити причину, з якої поки що не вдалося взяти коментар певної сторони.

8.16. Якщо особа, про яку йдеться, відмовляється коментувати ситуацію – Товариство має поінформувати про цей факт громадськість. У випадку, якщо з особою зв'язатися не вдалося, Товариство разом з виходом в ефір сюжету оголошує про свою готовність представити також і позицію іншої сторони конфлікту.

8.17. Телерадіожурналісти мають шукати якомога ширший спектр думок і ретельно подавати його у своїх матеріалах. Товариство має надати можливість відповісти на публічні звинувачення тому, кого звинувачують. При висвітленні конфліктів чи спірних питань телерадіожурналісти мають докласти також зусиль до знаходження експерта. При цьому громадськість має чітко розуміти, чому саме ця людина коментує ту чи іншу подію, чи має цей коментатор достатній експертний рівень і чи ця людина не є стороною конфлікту. Такий експерт має бути чітко означений з вказівкою на інституцію, яку він представляє, науковий ступінь (за наявності) або інші критерії, що вказують на фаховість у темі, щодо якої експерт дає коментар.

[...]

12. Вимоги до розповсюдження інформації про різні групи населення

12.1. Не допускається використання Телерадіоорганізації для розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, пропаганди винятковості, зверхності або неповноцінності осіб за ознаками їх релігійних переконань, ідеології, належності до тієї чи іншої нації або раси, фізичного або майнового стану, соціального походження.

12.2. У матеріалах, підготовлених і оприлюднених Телерадіоорганізацією, ніхто не може бути дискримінований через свою статтю, сексуальну орієнтацію, вік, мову, расу, релігію, національне, регіональне чи соціальне походження, майновий стан, хворобу, фізичні вади чи політичні уподобання.

12.3. Телерадіожурналісти мають виключати у своїй роботі і повсякденному житті ідеї ксенофобії та дискримінаційного ставлення до людей за будь-якою ознакою та виявляти толерантність до кожної людини.

12.4. В Україні існують різні національні і регіональні “чутливі точки”, які телерадіожурналісти мають поважати і відображати. Телерадіоорганізація зобов'язана бути точною і послідовною у їх висвітленні з метою уникнення стереотипів чи кліше».

III. Оцінка дотримання законодавства та професійних стандартів діяльності

1. Незалежна медійна рада вже вдруге розглядає питання висвітлення на телеканалі ЗІК тематики т.зв. соросят та діяльності Джорджа Сороса. У цьому випадку цілий телемарафон з такої тематики каналом уже не проводився, але розглядуваний

контент значною мірою схожий на поширений на початку 2020 року, який був оцінений радою (див. [висн.](#) НМР від 29.05.20). Зважаючи на очевидну настирливість телеканалу в просуванні певної ідеологічної позиції та на фактичне nereагування Національної ради з питань телебачення й радіомовлення на попередній випадок, Незалежна медійна рада надає оцінку також і матеріалам каналу за 13 листопада 2020 року, оскільки такий контент може мати значний суспільний вплив.

2. Незалежна медійна рада у вищезгаданому висновку вже зазначала (п. 2): «Питання впливу з-за кордону на життя України загалом та на діяльність урядових структур не нове, й з цього приводу регулярно виникає суспільна дискусія. У кожній приватної особи є право притримуватися власних поглядів як щодо того, хто і як з-поза українських кордонів впливає на нашу державу, так і з приводу якості роботи вітчизняного уряду...» Але журналісти та телеканал, хоча вони й є приватними суб'єктами, поряд із правами мають ще набір обов'язків та відповідальності, зокрема перед своєю аудиторією. В тому ж висновку рада вказувала: «Свобода слова для телерадіоорганізації є дещо вужчою, ніж у пересічного громадянина та ЗМІ інших видів (преса), оскільки Закон України “Про телебачення і радіомовлення” передбачає обов'язок поширення об'єктивної інформації, який включає в себе неупередженість і збалансованість, що є протилежним до просування суб'єктивної точки зору з певного питання. Такий підхід у регулюванні діяльності телеканалів базується, зокрема, на тому, що сила візуальних образів є потужнішою за друковане слово, а значна частина телерадіоорганізацій використовує радіочастоти, що є національним ресурсом, який має служити інтересам всіх громадян України».

3. Телеканал ЗІК не вперше порушує питання зовнішнього впливу на Україну, але впливу лише з боку умовного “Заходу”. Питання впливу з боку Російської Федерації тут не порушується, незважаючи на тісний характер соціально-економічних зв'язків між країнами до 2014 року, наявність проросійських політичних сил в українському парламенті та факт російської збройної агресії проти України.

4. Питання зовнішнього впливу на Україну є суспільно важливим, але в журналістських матеріалах воно повинне розкриватися з дотриманням професійних стандартів та вимог законодавства. Треті особи, що вважають свої права порушеними певним контентом у медіа, мають відповідні правові засоби реагування, які вони задіюють самостійно (письмова претензія, звернення до суду). Але стандарти професії та законодавство працюють також і в іншій площині: слугують забезпеченню інтересів аудиторії телеканалу. Тому в наступних пунктах рада проаналізує дотримання базових стандартів журналістської професії та пов'язаних з ними законодавчих норм у цьому контексті.

5. Виступ К. Барчик проти «соросят» дуже насичений інформацією та фактами, але джерела інформації зазвичай не наводяться, як, наприклад, під час подання інформації про В. Пінчука й Т. Милованова. Наявність посилання на джерело інформації в журналістському матеріалі дозволяє його аудиторії краще оцінити достовірність повідомленої інформації та (не)заангажованість самого джерела. Приховування джерела інформації може бути обґрунтованим лише в тому разі, коли

йому загрожує серйозна небезпека (на жаль, редакційний статут каналу ЗІК дуже вільно трактує цей аспект).

Формат сюжету про т.зв. соросят передбачав оглядовий виклад різних даних у великій кількості, але принаймні щодо тих, які раніше активно не обговорювалися в ЗМІ й не є загальновідомими, пасувало б подати джерела інформації, як і щодо цифр, які наводяться в матеріалі. Наприклад, твердження про функціонування Офісу ефективного регулювання завдяки фінансуванню структур Дж. Сороса не підтвержене конкретною звіткою: звідки це відомо, який відсоток доходів Офісу становили кошти від мільярдера, в які роки відбувалося таке фінансування тощо.

У розглядуваному контенті наявні посилання на неназваних юристів та критиків. Оцінки експертів часто є необхідною частиною матеріалу медіа, але імена цих експертів мають бути озвучені, адже в іншому разі виникає можливість просувати в такому вигляді думки осіб, що не є експертами, або й просто суб'єктивну позицію журналіста.

В окремих випадках джерела інформації, які все ж були зазначені в матеріалі, виявилися заангажованими, як, наприклад, у разі з інформацією про народну депутатку Олену Шуляк від її колеги О. Дубінського, який виступає публічним флагоманом боротьби із «соросятами», а в матеріалах його телепередачі були зафіксовані [порушення](#) професійних стандартів. Суттєві питання щодо ймовірної заангажованості є також до І. Мосійчука, твердження якого неодноразово наводяться телеканалом під час висвітлення розглядуваної теми (див. п. 11 нижче).

Отже, в розглядуваному контенті телеканалу ЗІК за 13 листопада 2020 року наявне порушення професійного стандарту щодо посилання на джерела інформації.

6. Подання в журналістських матеріалах точок зору осіб, про яких поширюється інформація, що може негативно вплинути на їхню репутацію, є необхідним для збалансованості відповідного матеріалу. Тобто забезпечення наявності в матеріалі повної інформації з відповідного питання, перевірки такої спірної інформації (особа під час звернення до неї про коментар може аргументовано спростувати звинувачення у свій бік або й підтвердити їх) та забезпечення неупередженості матеріалу.

Але при тому, що під час висвітлення питання «спільників Дж. Сороса» до їхнього числа «записано» чимало представників влади й громадського сектору, коментарів нікого з них із цього питання подано не було, як і коментарів самого Джорджа Сороса. Цілком імовірно, що окремі фігуранти матеріалу відмовилися б давати коментарі телеканалю, але це також є виявом їхньої позиції, про що аудиторія мала б бути поінформована (повідомлень про відмову від коментарів у сюжеті немає). Також не зацитовано відповіді згаданих осіб на озвучені раніше звинувачення, які були у відкритих джерелах (наприклад, з приводу купівлі С. Лещенком квартири).

Телеканал сам обрав такий формат сюжету К. Барчик, коли в ньому згадується дуже багато персонажів у негативному контексті, що робило технічно складним надання

слова кожному з них. Але це не нівелює обов'язку журналістки й телеканалу підготувати збалансований матеріал і перевіряти інформацію.

Отже, аудиторія каналу не отримала інформації щодо того, як нібито викриті телеканалом персонажі відповіли на звинувачення у свій бік. Це порушення п. 10 Кодексу етики українського журналіста (п.п. 6.6., 8.14.–8.17. Редакційного статуту).

7. Журналісти телеканалу змішують подання фактів із власними оцінками, як це, зокрема, відбулося в новинному сюжеті о 10:27 13 листопада 2020 року. Те саме стосується і підводок ведучих у студії до цього сюжету та до сюжету о 12:19. У сюжеті К. Барчик вживає епітети на кшталт «слизький», «брехун», та і сам термін «соросята» спричиняє негативні асоціації. Це перешкоджає глядачам самостійно оцінити факти й нав'язує їм думку телеканалу / журналіста. Тобто є порушення п. 9 Кодексу етики українського журналіста (п. 7.1. Редакційного статуту).

8. Зважаючи на викладене вище, аудиторії телеканалу подали й фактично нав'язали тільки одну точку зору, маніпулюючи думкою глядачів. Окремі підводки ведучих налаштовували глядачів на певну позицію ще до перегляду сюжету (наприклад, о 10:25) й фактично змішували коментарі з оцінками. Закон України «Про телебачення і радіомовлення» забороняє поширення суб'єктивних, упереджених матеріалів (п. «в» ч. 1 ст. 59 — обов'язок поширювати об'єктивну інформацію). Зважаючи на те, що практично вся інформація щодо осіб, нібито пов'язаних із Дж. Соросом, подавалася в негативному ключі, а їхніх коментарів каналом наведено не було, фігурантам з боку журналістів давалися негативні характеристики, є підстави стверджувати, що виклад цього питання 13.11.20 телеканалом ЗІК був упередженим щодо Джорджа Сороса та осіб, нібито пов'язаних з ним, на думку телеканалу (порушення п. 9 Кодексу етики українського журналіста, п.п. 4.2., 7.1., 8.11. Редакційного статуту каналу ЗІК).

І все ж Незалежна медійна рада розглядає питання збалансованості й неупередженості контенту переважно не в площині дифамації. Хоча згадані в матеріалах фігуранти мають можливість і формальне право висувати претензії до каналу, але рада розглядає відповідний контент передовсім з погляду інтересів глядача. Аудиторія має отримати повну інформацію з порушеного питання, а не бути об'єктом впливу пропаганди, провадженої каналом. Телеканал зобов'язаний подати в ефірі різні точки зору із суперечливого питання, забезпечивши об'єктивність сюжету. Це його закріплений законом обов'язок перед глядачами.

9. Незбалансованість матеріалів та відсутність посилань на джерела інформації є також і порушенням професійного стандарту повноти подання інформації (п. 6 Кодексу етики українського журналіста, п.п. 7.1., 8.14. Редакційного статуту). Однозначно неповним є журналістський матеріал, у якому не подано джерел інформації та навіть не зроблено спроб отримати коментарі критикованої сторони.

10. У цитованому вище висновку НМР від 29.05.20 щодо подібного контенту цього ж каналу розглядалася проблема антисемітизму, який «підігривається» таким контентом телеканалу ЗІК. Інформація про єврейську національність Дж. Сороса є загальновідомою, про неї також було згадано у вранішній частині ефіру від 13.11.20

(див. вище). Відсутність прямих звинувачень за національною ознакою в ефірі каналу не має особливого значення, оскільки негативне ставлення до єврейської національності тут просувається імпліцитно і, ймовірно, діє навіть ефективніше, ніж прямі заклики.

На думку ради, звинувачення Дж. Сороса та низки нібито пов'язаних з ним осіб у спробах установлення контролю над українською владою з метою визискування країни, які фігурують у розглянутих матеріалах, очевидно, спрямовані на розпалювання антисемітських настроїв і можуть провокувати відповідні антисемітські дії як у межах легальних політичних процесів (наприклад, неголосування за кандидата на виборах через упередження щодо національності), так і поза ними (підбурення до конфліктів між громадами).

У п. 10 цитованого вище висновку Незалежної медійної ради від 29.05.20, яким надано оцінку подібному контенту телеканалу ЗІК, йшлося про таке: «На всіх континентах, від Угорщини до США, пропагандистські наративи міцно пов'язують особу пана Сороса з різноманітними конспіративними теоріями “єврейсько-масонської світової змови”». У нашому регіоні ці теорії активно розкручуються та підтримуються РФ, оскільки, з одного боку, вони сприяють антизахідній істерії, а з іншого — провокують антисемітські висловлювання та/або інциденти, які РФ потім успішно використовує для пропаганди нібито “особливої проблеми українського антисемітизму та націоналізму” в західному світі, включно з впливовими міжнародними медіа».

11. Термін «антисемітизм» [з'явився](#) в Європі в другій половині ХІХ ст. ОБСЄ в [практичному посібникові](#) «Розуміння суті антисемітських злочинів на ґрунті ненависті та задоволення потреб єврейських громад, пов'язаних з безпекою» наводить приклади антисемітизму в суспільному житті, засобах масової інформації тощо (додаток б): «Особливо яскравими, але не єдиними прикладами цього є міфи про всесвітню єврейську змову чи про те, що євреї контролюють засоби масової інформації, економіку, уряд та інші суспільні інститути...» [Велика українська енциклопедія](#) серед різновидів антисемітизму виділяє, зокрема, «приписування євреям експлуатації неєврейського населення» (економічний антисемітизм) та «обвинувачення євреїв у встановленні контролю над світом чи окремими країнами або прагненні до такого встановлення» (вияв теорії змов).

З боку телеканалу майже прямим текстом говориться про намагання Дж. Сороса взяти українську владу під свій контроль, що відповідає ознакам теорії змови. Питання економічного визиску України нібито Соросом та «соросятами» також порушує в сюжеті К. Барчик.

Колишній нардеп (VIII скл.) І. Мосійчук, пряму мову якого з критикою Сороса подавав канал ЗІК у сюжетах на тему діяльності останнього і т.зв. соросят, до свого обрання в парламент від Радикальної партії [належав](#) до кількох організацій «соціал-націоналістичного» спрямування. Ми не можемо стверджувати, що телеканал поділяє погляди екснардепа, але використання коментарів особи із сумнівною репутацією також підтверджує спрямованість телеканалу на залучення антисемітських наративів у власний контент.

Отже, телеканал у пропагандистських цілях експлуатує такий антисемітський дискурс і водночас сприяє розпаленню ксенофобських настроїв відповідного спрямування. Зрештою, така пропаганда переплітається з антизахідною проросійською пропагандою, коли образ ворога вбачається в США та НАТО, а європейські цінності загалом розглядаються як шкідливі й чужі. Це лягає на ґрунт попередньої радянської традиції антизахідної пропаганди, яка провадилася більшу частину періоду існування СРСР, а зараз [відроджена](#) в Російській Федерації. Власне, антисемітизм успішно продовжував існувати в Радянському Союзі, як про це зазначає [Рада Європи](#) в посібнику з освіти у сфері прав людини за участю молоді: «Після перемоги більшовицької революції погроми в Радянському Союзі припинилися, але антисемітизм продовжував існувати в різних формах, зокрема у формі насильницького переселення, конфіскації майна та показових судових процесів».

Зважаючи на це, рада вважає, що телеканал ЗІК порушив також і п. 15 Кодексу етики українського журналіста (п.п. 12.1.–12.4. Редакційного статуту каналу).

12. Загалом же риторика каналу ЗІК з прирівнювання до «агентів ворожого впливу» будь-яких громадських організацій та їхніх представників, які отримали хоч якийсь мінімальне фінансування від фонду «Відродження», розпалює також ворожнечу до них в аудиторії каналу. Те саме стосується осіб, які підтримують співпрацю України з МВФ. Про якість упроваджуваних в Україні грантових програм від урядів та організацій із Західної Європи та США необхідно дискутувати. Але це має бути саме правдива дискусія, а не одностороннє цитування, тобто мало б бути забезпечене надання можливості висловитися всім зацікавленим сторонам, факти мають наводитися з посиланням на джерела інформації про них, а організатори такої дискусії, зокрема медіа та журналісти, мають бути реально неупередженими.

IV. Висновки

Незалежна медійна рада вважає, що:

1. В ефірі цього телемарафону наявні ознаки мови ворожнечі щодо організацій, які отримують підтримку від західних донорів, а сам контент розпалює ксенофобію та антисемітизм.

2. Телеканал ЗІК (ТОВ «Телерадіокомпанія «Нові комунікації»») під час ефіру 13 листопада 2020 року, висвітлюючи питання впливу Джорджа Сороса та нібито пов'язаних з ним осіб, не дотримався вимог посилання на джерела інформації, її об'єктивності (неупередженості), збалансованості й повноти, відокремлення фактів від коментарів та оцінок, а також порушив вимоги абзаців 6 та 13 ч. 2 ст. 6, п. «в» ч. 1 ст. 59 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення», п.п. 6, 9, 10, 15 Кодексу етики українського журналіста та пунктів 4.2., 6.6., 7.1., 8.1, 8.11, 8.14.–8.17., 12.1. –12.4. власного Редакційного статуту.

3. Незалежна медійна рада вимушена констатувати фактичну бездіяльність Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення в частині належного реагування на такий контент телеканалу ЗІК.

Результати голосування: «За» – 12;
«Проти» – 0;
«Утримуюсь» – 0.

Голова Незалежної медійної ради

А. Черевко

Секретар Незалежної медійної ради

О. Голуб

Секретар Незалежної медійної ради

П. Моїсєєв